

свест (...) знао је да се неке његове мисли и поруке могу још боље и делотворније пренети песмом но говором и књигама (...). Писао је те песме владика у народним стиховима, осмерцу и десетерцу, и у начину народном, али најчешће са сликовима ...“

Последњи спис владике Петра I је његова **Кратна историја Црне Горе** – према Пантићевој оцени „дело књижевно колино и историографско (...); ту историју владина води најкраћим путем до времена владике Данила, а књижевно у том делу чине приповедни одсеци његови – као онај са предањем о настанку владарског презимена Црнојевића, на пример – и његова лепа и речита проза“.

У овом осврту на обимно Пантићево дело задржали смо се на овим поглављима, која су нам се учинила нарочито карактеристична, иако оваквих исто тако успешних места има још много више. Као у ранијим својим студијама и расправама, које су с правом запажена од књижевне критике, он се поново потврдио као одличан стилиста. С разлогом је већ раније речено да је Пантићев стил истовремено и високо научан и изванредно литераран. Извесна поглавља о појединим црногорским и бокелским књижевницима писани су тако бриљантно да се читају као најзанимљивији књижевни есеји, али који су истовремено у највећој мери сачували и своју високу научну вредност.

Носта Милутиновић

**Јован Р. Бојовић,
Мирослав Лунетић, Божидар Шенуларец**

»ПАШТРОВСКЕ ИСПРАВЕ«, књига 2.

Бугба, 1990

Ријетко смо у прилици да се сретнемо са књигом која нам, на изворним примјерима и са више тематских аспената, нуди сем историјске истовремено и правну, филолошку, па донекле и фолклорну грађу.

Разлози за то су, наравно, општепознати. Такав пројекат изискује рад групе аутора, дуже координирано истраживање, интердисциплинарни стручност у синхронизованом приступу те, на крају, темељно одабирање и презентирање материјала.

Оваквим, тимским, радом бавила су се тројица научних прегалаца: проф. др Јован Р. Бојовић, др Мирослав Лунетић и др Божидар Шенуларец, а, као плод њиховог вишегодишњег залагања, је и недавно објављена збирка докумената „Паштровске исправе“ (књ. 2).

Богата прошлост, теренски малог или (далеком „славјанском“ Петровграду, перфидном Бечу, културном Паризу и лукавом Лондону)

добро познатог племена Паштровићи, досеже на око 12 вјенова уназад. Но, аутори су (свјесни чињенице да би их проучавање толико дугог периода одвело у бескрајна пространства) себи ставили у задатак прикупљање и филтрирање искључиво аутохтоног материјала из времена од 1600. године наовамо.

Стога су се и определијели за оне исправе које су настале као резултат разних имовинскоправних и других односа унутар племена Паштровића. На доста опширном простору (од 13. до 209. странице) објављено је 117 докумената. Иначе, ово је и најважније поглавље књиге.

Грађа је етапно сортирана и односи се, углавном, на сљедећа питања:

- разграничавања некретнина приликом диоба;
- даривања имовине;
- уговоре о уступању земљишта на коришћење;
- процјене и попис покретних ствари;
- продајне уговоре;
- уговоре о вјенчању и миразу;
- одлуке о рјешавању разних спорова и посредовању у њима;
- молбе, тужбе, жалбе, умире, плаћање кривнине, судске пресуде (како за прекршајне тако и за кривичне деликте), одлуке о помиловању и слично.

Ту су, такође, забиљешке о заклади и добити, потврде о дуговањима и други, хетерогени, правноисторијски нанос.

Сем тога, уз обиље овог разнородног материјала, аутори су смјестили и два, нарочито значајна акта, и то: „Проглас Млетачке Републике“, обнародован у Нотору 2. априла 1770. године, и „Препис из поглавља Будванског статута“.

Иако сваки од избирљиво издвојених докумената има себи својствену важност за даљу научну трансформацију из наведене проблематике, писац ових редака се (поред свега) одлучио да цитира поменути „Проглас . . .“ Разлози нијесу у томе што га је издао лично Доменико Кондулиер за „Преведру Млетачку Републику“ (који се тамо налазио у својству генералног провидура Далмације и Албаније), већ ради потврде колико се строго пазило да се ово (вјековима родољубиво становништво) не би, којим случајем, уплело у спрегу са свима који су тежили на општем ослобођењу. Ево шта тамо пише: „Из државних, веома битних разлога, а пошто је чврст став Преузвишеног Сената да нико од поданика ни на који начин не смије да се уплиће у садашњи рат између Московске државе и Порте, и ми се поводом тога укључујемо стога у узвишене државне одлуке и на овај начин јавно дајемо на знање:

Да не постоји нико, било код положаја, у било каквим околностима који би се, под било каквим изговором који би могли претпоставити, ни сам нити посредовањем других особа, – усудио на било какав начин уплитати у садашње ратне прилике споменутих страних сила; треба се понашати са покорном поданичком умјереношћу, ускладивши своје владање са већ споменутиим ставом; иначе се подлеже јавном презиру који добијају кривци против државе чему ће неизбјежно подлећи преступници.

Овај (проглас) ће се објавити у овим крајевима и слаће се да кружи у обије Провинције да би сви били обавијештени."

Нако је ријеч о изричитој наредни, да не би дошло до уплитања у рат између Русије и Турске, није тешо закључити да је, управо, највећа бојазан од повезивања са цетињским владикама.

Лукаво сроченом наредбом (у виду Прогласа) објашњење се и не даје, већ само наглашава да се доноси „из државних, веома битних разлога“. Млечани су знали да се Црногорци, на сваки миг Москве, могу уплести у рат и тиме пољуљати њихову варљиву стабилност на овим просторима. Отуда и онолико наглашавање: „нико, било код положаја, у било каквим околностима . . . изговором, посредовањем“ и сл.

Штета је што аутори у овој књизи нијесу објавили и читав „Будвански статут“. Читалац би тако био у могућности да, богато презентирану грађу, лакше компаративно проучава. Вјероватно то нијесу учинили ради реципроцитетног односа простора у књизи, тј. како се преостало, што се у њој налази, не би магринализирало.

Допунски дио збирке освјежен је мањим одјељцима као: „Неке језичке карактеристике паштровских исправа“, а ту су још „Рјечник мање познатих ријечи“ и регистри (личних имена, имена мјеста и докумената) уз неколико прилога факсимила.

На крају, ова књига ће бити значајан путоказ и важан прилог правноисторијским и другим проучаваоцима наше прошлости, те свима које вуче знатижеља у даље еоне бивствовања на овим просторима.

Чедомир М. Лучић

УЈЕДИЊЕЊЕ ЦРНЕ ГОРЕ И БОКЕ КОТОРСКЕ 1813–1814. ГОДИНЕ

Историјски институт СР Црне Горе, Титоград 1991.

У овом импозантном зборнику, који садржи 420 штампаних страна текста и бројне илустрације, објављени су реферати и саопштења одржани на научном скупу у Котору 10–12. новембра 1988. На овом скупу расправљано је не само о уједињењу Црне Горе и Бокe Которске 1813–1814 него и о историјским збивањима после овога догађаја све до стварања нове Југославије 1944. У овом летимичном и непотпуном приказу осврнућемо се само на реферате и саопштења о уједињењу Црне Горе и Бокe Которске 1813–1814, иако би и остали текстови о доцнијим збивањима по њиховој вредности заслужили посебне осврте.

У уводној речи проф. др Јован Р. Бојовић, директор Историјског института СР Црне Горе и уредник овога **Зборника**, истакао је са